

Orta Çağ Avrupası'nda Parlamento Sözcüğünün Kullanım Biçimleri

The Usage of the Word "Parliament" in Medieval Europe

Sedat Erçin

Gaziantep Üniversitesi, Hukuk
Fakültesi, Genel Kamu Hukuku
Anabilim Dalı, Gaziantep, Türkiye
sedatercin@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 14.08.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 24.12.2025
Yayınlanma Tarihi/ Published Online:
17.07.2026

Öz: Bu makalede, Orta Çağ Avrupası'nda "parlamento" teriminin farklı coğrafi, siyasi ve toplumsal bağlamlardaki kullanım biçimleri incelenmektedir. 12. yüzyıldan itibaren Latince *parlamentum* ve yerel dildeki türevlerinin, yalnızca yasama meclislerini değil, aynı zamanda danışma toplantılarını, soylular arası müzakereleri ve kraliyet divanlarını ifade etmek üzere kullanıldığı görülmektedir. Araştırma, İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya örnekleri üzerinden sözcüğün anlamının izlediği tarihi gelişim çizgisini ve bu kurumun siyasi iktidar ile ilişkisini analiz etmektedir. Bulgular, "parlamento" teriminin Orta Çağ'da modern anlamından daha esnek ve kapsayıcı bir işlev taşıdığını, ancak zaman içinde belirli bir anlamının biraz daha ön plana çıktığını ve her ülkede kendi kurumsal kimliğini oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Parlamento, Orta Çağ, Avrupa, Siyasi İktidar, Feodalite

Abstract: This article examines the different uses of the term "parliament" in various geographical, political, and social contexts in medieval Europe. From the 12th century onwards, the Latin term *parlamentum* and its derivatives in local languages were used to refer not only to legislative assemblies but also to consultative meetings, negotiations between nobles, and royal councils. The research analyzes the historical development of the term's meaning and its relationship with political power, using examples from England, France, Italy, and Germany. The findings reveal that the term "parliament" had a more flexible and inclusive function in the Middle Ages than its modern meaning, but over time a specific meaning came to the fore and each country developed its own institutional identity.

Keywords: Parliament, Middle Age, Europe, Political Power, Feudality

Extended Abstract

The present study investigates the historical semantics, political functions, and regional variations of the term "parliament" within the context of Medieval Europe, with a particular emphasis on the multiplicity of its meanings before the consolidation of its modern, strictly legislative connotation. Rather than treating "parliament" as a monolithic or universally understood institution, this research traces how *parlamentum*—a term originating in Medieval Latin—was adapted in various political settings, from royal courts to municipal councils, and how it reflected the power structures, governance practices, and socio-economic realities of the period. By focusing on England, France, Italian city-states and Germany, this paper reconstructs a comparative framework for understanding the term's evolving role in medieval political culture.

In England, the roots of the concept can be linked to the *witenagemot*, the Anglo-Saxon assembly of nobles, clergy, and advisors that functioned from at least the 7th century until the Norman Conquest of 1066. While the *witenagemot* was not a "parliament" in the later sense, it embodied the principle of counsel to the sovereign and the notion that governance required the consent—or at least the consultation—of leading members of society. After the Norman Conquest, the king's *curia regis* (royal court) continued this advisory tradition, but by the 13th century, particularly during the reign of Henry III and Edward I, the Latin *parlamentum* began to be used to designate formal gatherings that combined legislative, judicial, and fiscal functions. Thus, in medieval England, the term "parliament" denoted both a process of royal consultation and a practical political mechanism for negotiating taxation and governance between the monarch and various estates of the realm.

In France, the early development and functions of the French *parlement* during the 12th and 13th centuries, tracing its evolution from occasional feudal assemblies to a more institutionalized judicial

body. Initially convened under kings such as Philip II and Louis IX, these gatherings served primarily to resolve disputes among vassals within a symbolic monarchy characterized by fluctuating power relations. Early sources use terms such as concilium, parlamentum, and curia generalis, reflecting the fluid nature of these meetings, which could involve nobles alone or include high-ranking clergy. By the mid-13th century, the *parlement* began meeting regularly, and from 1278 it was permanently based in Paris. Unlike in England, French parliaments lacked local representation and were dominated by hereditary elites, royal officials, and clergy. Over time, their main role became judicial, though distinct from court proceedings, emphasizing deliberation—a development consistent with the term’s etymological roots in “parley.”

Third section of this study focuses on the emergence and functions of assemblies referred to as *parlamento* in medieval Italy, within a politically fragmented landscape of papal territories and city-states. By the late 9th century, assemblies under ecclesiastical leadership appeared in Milan, and by the 11th century the term denoted general civic gatherings or popular councils. In cities such as Arezzo, Pisa, and Volterra, *parlamentum* or *parlamenta* described consultative bodies with varying degrees of participation, sometimes open to all citizens (*arengo*), though often dominated by ruling councils. These institutions held nominal legislative, administrative, and judicial powers, influenced by the Roman law principle *quod omnes tangit ab omnibus approbari debet*. While representation was restricted to elites, such assemblies marked a step toward institutionalized governance. Regional variations persisted, with Sicily under Frederick II formalizing parliamentary sessions, illustrating both the adaptability and limitations of parliamentary forms in the Italian context.

In medieval Europe, similar representative institutions appeared under different names. In Saxony, as early as the 8th century, annual assemblies (*generale consilium*) composed of nobles, freemen, and semi-freemen from each Gau exercised legislative, judicial, and diplomatic powers, though details of their election remain unclear. Later, in 12th-century Lübeck and Brunswick, *stadtrat* councils dominated by wealthy merchants and nobles excluded artisans and guild members. By the late 13th century, the term “parliament” began to be applied to the Reichstag. Remarkably, procedural similarities—such as the 40-day summons period—linked German assemblies with those of England and Scotland.

By synthesizing these regional case studies, this research highlights the term “parliament” in the Middle Ages as a flexible and context-dependent political label. In England, it evolved toward a representative legislative assembly, though still grounded in royal prerogative. In France, it was primarily a judicial institution that embodied centralized legal authority. In Italy, it was a civic forum, often more symbolic than deliberative, reflecting the participatory traditions of urban republicanism. Across all three contexts, however, the core idea remained that of formalized discussion and decision-making among recognized political actors.

The comparative analysis underscores that the medieval “parliament” cannot be retroactively mapped onto the modern parliamentary system without significant distortion. While later constitutional developments in Britain would popularize a legislative-centered definition, the medieval term encompassed a spectrum of institutions—advisory, judicial, representative, and ceremonial—whose functions were embedded in their specific political and cultural environments. The study thus calls for a more nuanced historiographical approach that treats “parliament” not as a static institutional category but as a linguistic and political phenomenon whose meaning was continually negotiated in the shifting landscapes of medieval governance.

Giriş

İlk olarak, bu makalenin konusunun *parlamento* tarihine değil *parlamento* sözcüğünün tarihine dair olduğunu vurgulamak gerekir. Zira birincisinin bir makale boyutunda ele alınması mümkün değildir. Günümüzde yasama organına tekabül eden *parlamento*, Türkçe’ye İtalyanca’dan geçmiştir. . Ancak sözcüğün bu anlamını kazanması görece yeni bir olgu olduğundan, tarihi süreç içinde edindiği farklı anlamlar ekseninde yapılacak bir inceleme, kurumun gelişimi bağlamında da fikir verici olabilir. Tarih boyunca ifade ettiği toplanma biçimlerinin çeşitliliği ve geçirdiği dönüşümler dikkate alınacak olursa *parlamento* sözcüğünün anlamına dair bir belirsizlik olduğu aşıkardır.¹

Siyasi kararlar alan meclisler, şüphesiz yalnızca Avrupa’ya özgü olmadığı gibi yalnızca devletli toplum tipine özgü bir olgu da değildir, şeflik veya başlangıç toplumu gibi devlet öncesi siyasi iktidar tiplerinde de bunlara rastlanılır. Dolayısıyla bu çalışmanın mekânsal sınırını, Avrupa’da devlet biçimini almış siyasi iktidarlar oluştururken, zamansal sınırı da *parlamento* sözcüğünün ilk kullanıldığı 11. yüzyıl ile kullanımının iyice yerleşmeye başladığı 14. yüzyılın başı arasındaki tarihsel dönem oluşturur.

¹ Antonio Marongiu, *Medieval Parliaments: A Comparative Study*, (London: Eyre & Spottiswoode, 1968), 49.

Orta Çağ'da Avrupa'daki krallıklarda siyasi kararların tartışıldığı toplantıların sıklıkla yapıldığı, zira bu krallıkların otokratik olmaktan ziyade istişari krallıklar olduğu söylenir.² Merkezi iktidarların güçlü olmadığı ve kralların ülke genelindeki iktidar pozisyonu için sembolik diyebileceğimiz feodalite içinde değişken bir yapı niteliği gösteren iktidar ilişkileri, istişari olmayı zorunlu kılar. Tek başına karar alma gücüne sahip olmayan krallar, etraflarına toplayabildikleri feodal yöneticilerin gücü oranında iktidar sahibi olabilirler. İşte bu iktidar elde etme veyahut güç biriktirme faaliyeti de genellikle birtakım toplantılar ile gerçekleştirilir. Kralların ve feodal beylerin katıldığı bu toplantıların biçim ve işleyişi ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte işlevsel olarak aşağı yukarı benzerlik gösterir. Elbette bu tür toplantıların *ad hoc* olması yani bir düzenlilik göstermeyip ihtiyaç halinde yapılması bir diğer ortak özellik olarak belirtilebilir.

Avrupa'da feodalite ile mutlak monarşilerin yerleşmesi arasında kalan bu dönem için bir nevi parlamenter monarşi adlandırması yapmak çok da yanlış olmayacaktır. Kral, feodal sözleşmeler sisteminin oluşturduğu hiyerarşinin başında bulunur ve siyasi kararlar derebeylerinin, din adamlarının kısaca yönetici tabakanın katıldığı, *concilia, conventus, curiae, tractatus* vb. çeşitli isimlerle anılan meclislerde alınır.³ Bu dönemde krallık düzeyinde veya bölgesel meclislerin, yaygın kanının aksine yalnızca Britanya⁴, Fransa veya İspanya'da değil Almanya'da, Hollanda'da, İtalya'nın bir kısmında, İskandinav krallıklarında, Macaristan'da, Bohemya'da, Polonya'da ve Avrupa'nın diğer kısımlarında da var olduğu bilinmektedir.⁵

Geç Orta Çağ'daki bu meclisler için birçok ülkede farklı isimlerin kullanıldığını; İngiltere, İrlanda, İskoçya, Sicilya, Napoli, Papalık Devleti, Katalonya, Valencia ve Aragon'daki bazı özel toplantılar için *parliament* veya *parlamento*; Portekiz ve İspanyol krallıklarında *cortes*; Fransa'da *États généraux*; Piedmont'da *stati*; Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğunda *reichstag*, bazı Alman devletlerinde *landtag*; Danimarka, İsveç ve Norveç'te *rigsdag* veya *riksdag*; Polonya'da *sejm* isimli meclislerin toplandığı görülür.⁶

Bu genişlikte bir coğrafya ve zaman dilimi içinde yer alan bütün parlamenter kurumların ayrıntılı bir şekilde ortaya konulması bir makalenin sınırlarını katbekat aşar. Dolayısıyla, geniş bir anlamda birbirlerine benzer yönleriyle değerlendirilecek bu kurumların, parlamento sözcüğünün kullanımı bağlamında ele alınması karşılaştırmalı bir çalışma açısından bu makalenin amacı ve sınırı için yeterli olacaktır. Parlamento sözcüğü birkaç ufak farklılık ile ağırlıklı olarak Britanya, Fransa ve İtalya coğrafyasında kullanıldığı için çalışmanın büyük bir bölümü bu ülkeleri kapsayacak ancak benzer kurumlar için başka sözcükler kullanan diğer ülkelere de yeri geldikçe atıf yapılacaktır.

I. Britanya Adası'nda Parlamento Sözcüğünün Tarihi

Sözcüğün tarihini, parlamenter demokrasinin en ünlü örneklerinden olan İngiltere'den başlayarak aramak makul bir seçenek olacaktır. İngiliz tarihçi Henry Gerald Richardson'ın 1926'da Fransa'ya seyahat ederek yaptığı araştırmalar neticesinde yazdığı *Parlamentonun Kökleri (The Origins of Parliament)*⁷ isimli makale, bu konuyu ele alır. Buna göre, *parlement* sözcüğünün yer aldığı ilk yazılı belge, 11. Yüzyılın ikinci yarısındaki Roland Destanı'dır ve burada Emir Baligant ölmekte olan Kral Marsile'e "*Ne pois a vos tenir lung parlement*" yani "*Seninle uzun uzun konuşmaya devam edemem*" der.⁸ Bu kullanım, görüşme, müzakere etme, konuşma veya tartışma anlamına gelen *parler/parley* sözcüğünden türemiştir. Latince *parlamentum* ifadesine ise ilk kez II. Urbanus zamanından kalma 1089 tarihli bir belgede rastlanılır.⁹

İngiliz parlamento tarihini inceleyen kitabında Maddicott, derebeylerinin krala tavsiye verme yükümlülükleri nedeniyle bir araya geldiği toplantıların zaman içinde bu yükümlülüğün bir hakka dönüşmesi ve buna ek olarak vergiye rıza gösterme, atamalarda söz sahibi olma gibi birtakım ek niteliklerle işlevini arttırarak yavaş yavaş bildiğimiz parlamentoya dönüştüğünü söyler.¹⁰

² Peter Hoppenbrouwers, "Assemblies of Estates and Parliamentarism in Late Medieval Europe", *Political Representation Communities, Ideas and Institutions in Europe (c. 1200–c. 1690)*, ed. Mario Damen & Jelle Haemers & Alastair J. Mann, (Leiden: Brill, 2018), 21.

³ Marongiu, *Medieval*, 23.

⁴ İngiltere'de parlamento kurumunun kökenine dair araştırma yüzyıllardır süregelen bir merak konusudur. Örneğin, 16. yüzyılda İngiltere'de kral ve parlamento arasındaki iktidar mücadelesinin bir yansıması olarak bir grup İngiliz Parlamentosunun kökenini Roma istilasından önceye kadar götürüp bunun krallığı öncelediği iddiasında bulunurken, diğer grup, yani Krallık yanlıları tam aksi görüşü savunarak parlamento kurumunun çok daha yeni olduğunu öne sürer. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pauline Croft, "Sir John Doddridge, King James I, and The Antiquity of Parliament", *Parliaments, Estates and Representations*, 12/2 (December 1992), 95-107.

⁵ Robert Howard Lord, "The Parliaments of the Middle Ages and the Early Modern Period", *The Catholic Historical Review*, 16/2 (July 1930), 125-126.

⁶ Lord, "Parliaments", 126-127.

⁷ H. G. Richardson, "The Origins of Parliament", *Transactions of the Royal Historical Society*, 11 (December 1928), 137-183.

⁸ Richardson, "Parliament", 137.

⁹ Marongiu, *Medieval*, 48.

¹⁰ J. R. Maddicott, *The Origins of The English Parliament 924-1327*, (New York: Oxford University Press, 2010), 153-154.

Orta Çağ'da Avrupa'nın bir kısmında, daha sonrasında parlamentolara dönüşecek olan meclislerin, Normanların *curia regis* olarak adlandırdığı kurumlar olduğu görülür.¹¹ Latince olan bu sözcüğü, kralın divanı veya kraliyet divanı olarak çevirmek mümkündür. Bu sözcük öbeği, Roma kökenlidir ve toplantı anlamındaki *curia* ile yönetmek, yönlendirmek, hükmetmek anlamına gelen *regis* sözcüklerinden oluşur.¹² Normanların ve bunu kullanan diğer birçok Orta Çağ halkının bunu Roma'dan aldığı aşikardır. İngiltere coğrafyasında da Norman istilasından önce 7. ve 8. yüzyıllarda *witan* veya *witenagemot* denilen birtakım meclislerin toplandığı¹³ ancak bunların yerel ölçekli olduğu, bunun yanı sıra *ad hoc* yani düzensiz bir niteliğe sahip olduğu belirtilir.¹⁴ 10. yüzyıldan itibaren birleşik İngiliz krallığının kurulmasıyla bu toplantıların daha sık ve geniş ölçekli katılıma açık hale büründüğü görülür.¹⁵ 10. yüzyılın ortalarından itibaren yani Norman istilasından sonra neredeyse 150 yıl boyunca *witan* denilmeye devam edilen ancak artık merkezi hale gelen meclislerin toplandığı ve bu meclislere Batı Avrupa'daki diğer örneklerin aksine soylu olmayan özgür adamların da katıldığı görülmüştür.¹⁶ Hatta, bu meclisler için ön-parlamento (*proto-parliamentary*) ifadesi kullanılır.¹⁷

Yine İngiltere'de II. Henry'nin hüküm sürdüğü 1170'li yıllardaki üç ayrı kaynakta kralın ve ileri gelenlerinin bir araya geldiği toplantılar için Fransızca *parlement* sözcüğünün kullanıldığı söylenir.¹⁸ 12. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, bir imparatorun veyahut kralın toplantıları için de bu sözcüğün kullanıldığı görülür.¹⁹

1230'lu yıllardan itibaren İngiltere'de büyük toplantılar için parlamento (*parliamentum*) sözcüğünün yaygın bir şekilde kullanılmaya başladığı anlaşılar. Bu dönüşüm, kralın yüksek dereceli görevlileriyle yaptığı toplantılar ile önemleri ve gündemlerinin genelliğinin yanı sıra katılan sayısının büyüklüğü ve çeşitliliği bakımından artık iyice ayrılmaya başlayan toplantıları birbirinden ayırt etmeye ve her ikisi için ayrı sözcükler kullanmaya dönük yavaş yavaş artan bir ihtiyaç ile eşzamanlı gerçekleşir.²⁰ Parlamento sözcüğü özel bir işleve sahip kraliyet divanı toplantılarını diğerlerinden ayırt etmek için kullanılır.²¹ Pollard'a göre parlamento başlangıçta, toplanan konseyin genel oturum niteliğinde yaptığı bir konuşma veya tartışmadır.²²

Eskiden beri bu tür toplantılarda yer alan soyluların yanında artık daha alt dereceli şövalyeler, şehir ve kasabaların temsilcileri de kesintiler ve gerilemelerle de olsa krallığın ahalisi olarak görülmeye ve parlamentolarda yer edinmeye başlar.²³ İngiltere'de bir meclis toplantısı için parlamento sözcüğünün resmi olarak ilk kullanıldığı yıl 1236'dır.²⁴

Parlamento sözcüğü 1242 ve 1248 tarihli belgelerde *colloquium* sözcüğünün kaba ve kötü bir ikamesi olarak da kullanılmıştır; dolayısıyla şairlerin ve vakanüvislerin eserlerinde sıklıkla görüle de soylu sınıfın resmi belgelerinde sözcüğe pek rastlanılmaz.²⁵ 1225'te Londra'da yaklaşan Fransız işgali tehlikesine karşı toplanan bir meclis için vakanüvislerden biri *magnum consilium* ifadesini kullanırken bir diğeri *generale colloquium* ifadesini kullanır.²⁶ İleri gelen din adamlarının ve soyluların katıldığı

¹¹ Gillian H. MacIntosh & Roland J. Tanner, "Balancing Acts: The Crown and Parliament", *The History of the Scottish Parliament Volume 3: Parliament in Context 1235-1707*, ed. Keith M. Brown & Alan R. MacDonald, (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010), 1. 12. yüzyılda Sicilya'daki Norman krallıklarında toplanan meclisler için de *curia* sözcüğü kullanılır. Bkz. D. R. Clementi, "A Twelfth-Century Account of The Parliaments of The Norman Kingdom of Sicily in The Liber De Regno Sicilie, 1154-1169", *Parliaments, Estates and Representations*, 19/1 (April 2010), 26.

¹² Michiel de Vaan, *Etymological Dictionary of Latin and the Other Italic Languages*, (Leiden: Brill, 2008), 157, 517.

¹³ Clive Parry, *İngiliz Hukuk Sistemi*, çev. Vakur Versan, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1945), 19; Sadri Maksudi Arsal, "İngiliz Amme Hukukunun İnkişafı Safhaları", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 6/1, (1940), 8-9. *Witan* sözcüğü, Eski İngilizce'de bilen, tecrübeli olan, bilinçli olan *wise men* yani bilge adamlar anlamına gelir. *Gemot* ise toplantı, meclis, bir araya gelme gibi anlamlara gelir. Bkz. Arthur R. Borden Jr., *A Comprehensive Old English Dictionary*, (Lanham: University Press of America, 1982), 591, 1541.

¹⁴ Maddicott, *Origin*, 2.

¹⁵ Maddicott, bu nedenle İngiliz parlamento tarihini birleşik İngiltere'nin ilk kralı olarak kabul edilen Aethelstan'dan itibaren başlatmak gerektiğini çünkü bu kralın hükmünü kolaylaştırmak için yeni bir meclis türünü kullandığını söyler; Maddicott, *Origin*, 2-3.

¹⁶ Maddicott, *Origin*, 49-50. Özgür kişilerin yani halkın bu toplantılara katılamadığına dair aksi yönde bkz. Bihterin Dinçkol, "İngiltere'de Parlamenter Monarşinin Erken Dönemi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 27/2 (Aralık 2021), 881.

¹⁷ Maddicott, *Origin*, 56.

¹⁸ Maddicott, *Origin*, 75.

¹⁹ Richardson, "Parliament", 138.

²⁰ Maddicott, *Origin*, 157-159.

²¹ MacIntosh & Tanner, "Balancing", 1.

²² Albert Frederick Pollard, *The Evolution of Parliament*, (London: Longmans, Green and Co. Ltd., 1926), 34.

²³ Marongiu, *Medieval*, 92.

²⁴ George O. Sayles, *The King's Parliament of England*, (New York: W. W. Norton & Company, 1974), 40; Matthew Giancarlo, *Parliament and Literature in Late Medieval England*, (New York: Cambridge University Press, 2007), 1. Ancak, Fransa'da 1220'li yıllarda, İsveç'te 13. yüzyılın ortalarından itibaren, Danimarka'da 1282'de, Almanya'da 1294'te ve İskoçya'da 1290'lardan itibaren benzer bir manada kullanıldığı iddia edilmiştir. Bkz. Maddicott, *Origin*, 379.

²⁵ Faith Thompson, *A Short History of Parliament 1295-1642*, (St. Paul: University of Minnesota Press, 1953), 4; Richardson, "Parliament", 143, 146; Sayles, *King's*, 41.

²⁶ Maddicott, *Origin*, 107.

büyük meclisler için parlamento sözcüğünü 1239 yılında ilk kez kullanan vakanüvis Matthew Paris'tir.²⁷ Bu tarihlerde kralın bakanları ile yaptığı daha küçük nitelikli toplantılar ve baronların, rahiplerin ve başka kişilerin de katılabildiği daha büyük nitelikli toplantılar için aynı sözcük yani *consilium* (veya *concilium*) kullanıldığı için kafa karışıklığına yol açmamak adına büyük nitelikli toplantılar için büyük sıfatı eklenerek *magnum consilium* ifadesi kullanılır.²⁸

13. yüzyılda Londra şehrine ait bazı belgelerde Kral III. Henry'nin krallığın ve şehrin huzurunu bozabilecek herhangi bir meclisin (*parliament*) ve cemaatin (*congregation*) toplanmasını veya ayının (*conventicle*) yapılmasını yasaklar. Bu yasağın ihlal edildiği iki vakaya dair şehir mahkemesi kayıtlarına bakıldığında, bunlardan birinde bazı marangozların mesleki bir düzenlemeye karşı bir araya geldiği bir diğerinde ise yine az sayıda demircinin toplanarak krala itaatsizlik ettiği görülür. Bu kayıtlarda ilgi çekici olan kısım, iddia makamının davanın temelini kraliyet ile ilgili hiçbir meclisin (parlamentonun) kralın ve konseyinin katılımı olmadan gerçekleşmeyeceği üzerine kurması ve suçlamayı buna dayandırmasıdır.²⁹ 1242 ve 1248 tarihli, önemli adli veya kamusal meselelerin görüşüleceği bazı toplantılar için de parlamento sözcüğünün kullanıldığı ve bu sözcüğün kullanımının gitgide yaygınlaştığı belirtilir.³⁰

İngiltere'de düzenli parlamentoların toplanmasına dair ilk talep, 1258 yılında baronların birtakım reform taleplerinin Kral III. Henry tarafından kabul edildiği Oxford Hükümleri'nde (Provisions of Oxford) yer alır.³¹ Richardson, bu yıllarda toplanan parlamentoların bir yandan en üst dereceli yargılama makamı diğer yandan ise idarede ve yasalarda değişikliklerin yapıldığı yer anlamında ikili bir işlevi olduğunu belirtir.³² Bu dönemde toplanan parlamentolar için, işlevlerinin genişliği açısından, yargısal ve idari olmalarının yanı sıra siyasi ve anayasal da oldukları yorumu yapılmıştır.³³

Maddicott, 1258'den itibaren parlamentonun görünüşte de olsa gerçekten temsili bir organ olarak işlev gördüğünü zira kralın, bakanların, ileri gelen din adamlarının ve soyluların yanı sıra önemsiz baronların, şövalye olarak adlandırılabilir alt dereceli derebeylerinin, bazı durumlarda da şehirlilerin ve alt dereceli din adamlarının katıldığı toplantılar niteliğine büründüğünü söyler.³⁴ Alt dereceli derebeylerinin ve şehirlilerin katılımı, büyük ihtimalle, Magna Carta'da yer alan vergisel meselelerde konunun ilgilendirdiği bütün tarafların toplantılarda hazır bulunabileceğine dair hükme borçludur.³⁵

Ancak sözcüğün bilinen anlamının yerleşmesi uzun zaman alır. 14. yüzyılın başlarında eser veren bir yazarın yazılarında dahi parlamento, baronların bir araya geldiği ve herhangi bir hukuki yetkiye sahip olmayan bir toplantı, bir kral ve kraliçenin gizlice bir araya gelmesi ve aynı zamanda bir kralın yargısal işlevi de olan divanı biçiminde en azından üç ayrı anlama gelecek şekilde kullanılır.³⁶ Kral I. Edward (1239-1307) zamanında yalnızca kraliyet görevlilerinin veya feodal yöneticilerin toplandığı divan benzeri kurum ile parlamento arasında bir fark olduğu ve bunlardan birincisi için konsey ikincisi için parlamento sözcüğünün kullanıldığı belirtilmektedir.³⁷

Adanın kuzeyinde de benzer bir gelişim süreci izlenebilir. 1235 tarihli ilk İskoç *colloquium*'u, Kral II. Alexander huzurunda önemli bir uyuşmazlığın çözümü için din adamlarının, soyluların ve kraliyet görevlilerinin bir araya gelmesi ile toplanmıştır.³⁸ Yine, 1293 tarihli bir İskoç kraliyet celbinde yapılacak toplantı için kullanılan sözcük *colloquium*'dur ve bunun 1235'ten beri böyle olduğu belirtilir.³⁹ 1290'lı yıllardan itibaren ise bu toplantılar daha düzenli hale gelir ve artık *parliamentum* olarak adlandırılmaya başlanır.⁴⁰ Muhtemelen 13. yüzyılın sonlarında yazılan ve İskoçya tarihini anlatan *Gesta Annalia I* isimli kaynağa bakıldığında ise 1215 yılında Edinburgh'da İskoç kralı II. Alexander

²⁷ Thompson, *Short*, 4.

²⁸ Maddicott, *Origin*, 149.

²⁹ Richardson, "Parliament", 147. Dinçkol, *parliamentum* sözcüğünün ilk kez III. Henry zamanında kullanıldığını söyler. Bkz. Dinçkol, "İngiltere", 886.

³⁰ Frederick Maurice Powicke, *King Henry III and The Lord Edward: The Community of the Realm in the Thirteenth Century*, (London: Oxford University Press, 1966), 338.

³¹ Richardson, "Parliament", 155; Powicke, *King Henry*, 379. Arsal, 1258 tarihinden itibaren söz konusu meclislerin parlamento adıyla anılmaya başlandığını söyler. Bkz. Arsal, "Amme", 18.

³² Richardson, "Parliament", 158. Sayles da bazen kamusal meseleler görüşülse de Fransız parlamentolarının işlevinin büyük ölçüde yargısal olduğunu söyler. Bkz. Sayles, *King's*, 55.

³³ Marongiu, *Medieval*, 84.

³⁴ Maddicott, *Origin*, 226.

³⁵ Maddicott, *Origin*, 226-227.

³⁶ Richardson, "Parliament", 142.

³⁷ Powicke, *King Henry*, 725.

³⁸ Keith M. Brown, "The Second Estate: Parliament and the Nobility", *The History of the Scottish Parliament Volume 3: Parliament in Context 1235-1707*, ed. Keith M. Brown & Alan R. MacDonald, (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010), 70.

³⁹ MacIntosh & Tanner, "Balancing", 1,4.

⁴⁰ A. Mark Godfrey, "Parliament and The Law", *The History of the Scottish Parliament Volume 3: Parliament in Context 1235-1707*, ed. Keith M. Brown & Alan R. MacDonald, (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010), 161.

tarafından bir *parliamentum* toplandığı belirtilir.⁴¹ Ancak, buradaki sözcüğün toplantının o zamanki adlandırılmasından ziyade sonradan atfedilmiş olması daha olası görünmektedir.

12. ve 13. yüzyıla bakıldığında parlamento sözcüğünün kullanımına dair dağınık ve tutarlı olmayan bir yaklaşımın var olduğu görülür. 14. yüzyılın sonlarına doğru ise İngiltere’de parlamento siyasi bir kurum biçiminde oluşumunu tamamlamış, üyelik konusu, kurumsal yapısı ve bürokrasisi belirlenmiş ve iki ayrı kamaraya bölünmüştür ve artık sözcüğün anlamı ve kullanımı konusunda bir tutarlılık söz konusudur.⁴²

II. Fransa’da *Parlement*’in Ortaya Çıkışı

12. yüzyılda Britanya Adası’nın aşağısına indiğimizde, özellikle kendisini Fransa Kralı olarak ilan eden II. Philippe döneminden (1180-1223) itibaren bugünkü Fransa’ya yakın topraklar üzerinde uzun bir süre hakimiyet elde eden Capet hanedanından söz edilebilir.⁴³ Elbette bu dönemdeki krallığın mutlak olmaktan ziyade feodal yapı içinde vassallar arasındaki uyumsuzlukları çözme konusunda yargısal bir yetki de edinen sembolik bir krallık iddiası olduğunu ve değişken güç ilişkileri ile tanımlanabileceğini akılda tutmak gerekir. Söz konusu yargısal işlevin zaman içinde giderek artması bir nevi kurumsallık ihtiyacı doğurmuş ve özellikle IX. Louis zamanında bu kurum zirve noktasına ulaşmış Fransız *parlement*’inin başlangıcını oluşturmuştur.⁴⁴ Maddicott, 1230’lu yıllarda Fransa’da *parlement* sözcüğü ile ifade edilenin daha ziyade yargılama görevini yerine getiren toplantılar olduğunu, ancak bunun başlı başına kurumsal bir nitelik taşımadığını ve bazen diğer meclisler ile çakışabildiğini belirtir.⁴⁵

1239 tarihli bir belgede ilk kez *parlamentum* ifadesinin kullanıldığı görülür.⁴⁶ Fransa’da 1226 ve 1240’ta toplanan meclisler, hem kiliseye dair dini meseleleri hem de yönetime dair meseleleri ele aldığı için yarı parlamento yarı konsey olarak tarif edilmiştir.⁴⁷ Sözü edilen bu erken dönem için tek bir anlamı olan veya kurumsal bir yapıyı ifade eden *parlamentodan* ziyade belirli bir tür toplanma biçimini ifade eden *parlamentoların* anlaşılması gerektiği belirtilir.⁴⁸

Bu yüzyılda bazen sadece soyluların bazen soyluların yanı sıra ileri gelen din adamlarının da katıldığı büyük meclislerin toplandığı ve bu toplantılar için kaynaklarda *concilium*, *parlamentum*, *curia generalis* gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.⁴⁹ 1278 yılında parlamentonun işleyişine dair yapılan bazı düzenlemelerden anlaşılan, parlamentonun kral ile birlikte ülkeyi dolaşmak yerine Paris’te kalıcı bir yerde toplanmasına karar verildiğidir.⁵⁰

Fransa’da da düzenli parlamentoların 13. yüzyılın ortalarında başladığı ve 14. yüzyıla gelindiğinde bunun yılda bir kere toplandığı görülür.⁵¹ Richardson, yaygın kanının aksine, Fransa’da aynı zaman diliminde toplanan parlamentoların da tıpkı İngiltere’de olduğu gibi hem yargısal hem de idari işleve sahip olduğu kanaatinde dir.⁵² Ancak, Fransız parlamentosunun kökeni ve bu dönemdeki başat işlevinin yargısal olduğu daha akla yatkın görünür. Fransa’daki bu yargısal nitelik, İngiltere’deki parlamentolar ile aralarında en büyük farklardan biridir. İngiltere’deki parlamentolarda yargılama niteliği bu yıllarda çok daha arka plandadır, zira halihazırda uzmanlaşmış görevlilerin yer aldığı yargı kurumları söz konusudur.⁵³

Maddicott’a göre, 13. yüzyılda Fransa’daki parlamentoların birçok Batı Avrupa ülkesindeki parlamentolardan ayrıldığı en önemli nokta, herhangi bir yerel temsiliyet sistemine sahip olmamasıdır.⁵⁴ Bu nokta da parlamentonun Fransa’daki kurumsal gelişimini düşünürken göz önünde bulundurulmalıdır. Gerçekten de Britanya’daki örneklerden farklı olarak buradaki parlamentolara katılan kişiler, belirli bir temsiliyetten ziyade zaman içinde katılımlarını kalıtsal bir hakka dönüştüren üst düzey vassallar, din adamları ve kraliyet görevlilerinden oluşur.

13. yüzyılın başlarında kralların ara sıra yaptığı genel toplantıların yüzyılın sonuna doğru düzenli parlamento toplantılarına dönüşümünün nasıl gerçekleştiğine bakıldığında, başlangıcın Fransa’da olduğu ve bu ilk toplantıların genellikle *bailli* denilen kraliyet görevlilerinin ve yerel idarecilerin

⁴¹ Alice Taylor, *The Shape of the State in Medieval Scotland 1124-1290*, (New York: Oxford University Press, 2016), 77.

⁴² G. L. Harriss, “The Formation of Parliament 1272-1377”, *The English Parliament in the Middle Ages*, ed. R. G. Davies & J. H. Denton, (Manchester: Manchester University Press, 1981), 29.

⁴³ J. H. Shennan, *The Parlement of Paris*, (New York: Cornell University Press, 1968), 10.

⁴⁴ Shennan, *Paris*, 13-14.

⁴⁵ Maddicott, *Origin*, 396.

⁴⁶ Shennan, *Paris*, 14.

⁴⁷ Marongiu, *Medieval*, 95.

⁴⁸ Shennan, *Paris*, 21.

⁴⁹ Marongiu, *Medieval*, 96.

⁵⁰ Shennan, *Paris*, 15-16.

⁵¹ Richardson, “Parliament”, 157.

⁵² Richardson, “Parliament”, 159-161.

⁵³ Maddicott, *Origin*, 397-398.

⁵⁴ Maddicott, *Origin*, 408.

denetim altına alınması maksadını taşıdığı iddia edilmiştir.⁵⁵

14. yüzyılın başlarından itibaren parlamentolarda *trois états* ifadesi kullanılır ve *parlement* sözcüğü farklı ve belirli bir anlam kazanmaya yani yargısal bir organı tanımlamaya başlar.⁵⁶ Ancak burada yargısal olarak ifade edilen işlevin bir mahkemedeki yargı faaliyetinden farklı olduğu ve müzakere anlamının daha ön planda olduğu öne sürülmüştür.⁵⁷ Bütün bu bilgilerden anlaşılan, Fransa örneğinde, krallığın feodal yöneticiler arasındaki çeşitli uyuşmazlıkları çözmek için başlarda düzensiz yapılan birtakım toplantıların zaman içinde daha kurumsal ve bir nevi yargısal uzmanlaşmaya sahip düzenli toplantılar haline dönüşmesiyle parlamentonun ortaya çıktığı ve kurumun sözcükteki *parley* yani konuşma, müzakere etme anlamıyla uyuşan bir tarihi gelişim süreci gösterdiği.

III. İtalyan Şehir Devletlerinde *Parlamenta*'nın Rolü

Türkçede kullandığımız parlamento sözcüğü İtalyanca kökenlidir. Dolayısıyla sözcüğün İtalya'daki gelişim süreci bu bağlamda ilgi çekicidir. İtalya coğrafyası, çalışmada ele alınan dönemde Papalık Devleti ve çeşitli şehir devletlerinden oluşan parçalı bir siyasi yapıya sahiptir. Clarke, 9. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Milano'da başpiskoposun başkanlık ettiği parlamento oturumlarından söz eder.⁵⁸ 11. yüzyılın ikinci yarısına yakın bir zaman dilimi içinde İtalyan şehirlerinde *parlamento* sözcüğü, yurttaşların genel olarak toplanması veya halk meclisi anlamında kullanılır.⁵⁹ İtalyan şehir devleti Arezzo'da 1198 tarihli bir belgede ise Latince *parlamentum* sözcüğü danışma veya tavsiye anlamında kullanılır.⁶⁰ Papalık Devletinde de 1200'lü yıllarda yurttaşlardan mali katkı talep edilen, ordu toplamaya çalışılan veya buna benzer birtakım idari faaliyetler için *parlamenta* olarak adlandırılan bazı meclislerin toplandığı ifade edilir.⁶¹ Jones, İtalyan şehir devletlerinde daha geniş katılıma sahip olan ve neredeyse bütün ailelerin temsilci gönderebildiği meclisler için *parlamenta* ifadesini kullanır.⁶²

1162 yılında Pisa'da konsüllerin yetkilerini bir tür genel meclisin onayıyla aldığı, ancak seçimlerinin bu meclis içinde yapılmadığı belirtilir.⁶³ 13. yüzyılın başlarında ise Volterra konsüllerinin savaş, barış, ittifaklar ve vergi konularında meclis çoğunluğunu dinlemeye yemin etmek zorunda oldukları görülür.⁶⁴ Bu dönemde Kuzey İtalya'daki şehir devletlerindeki bütün yurttaşların katılabildiği meclisler için kullanılan sözcük ise *arengo*'dur.⁶⁵ *Arengo* denilen bu meclislerin çalışma usulüne bakıldığında yurttaşların bir kararı desteklemek için "*fiat, fiat* (olsun)" diye bağırarak ve bu meclislerin küçük şehirlerde bütün yurttaşların katılımına açık olma niteliklerini uzun bir süre devam ettirdiği anlaşılar.⁶⁶ Ancak, söz konusu bilgiler çok erken bir döneme ait olduğundan *arengo*'nun oynadığı role şüphe ile yaklaşmak gerekir.⁶⁷ Meclislerin yanı sıra yönetimde asıl rol oynayan, konsey niteliğinde kurumlar vardır ve bunların üye sayıları 40'tan 4000'e varan bir aralıkta değişir.⁶⁸ Ayrıca yurttaşların *fiat, fiat* diye oyladığı bu tekliflerin çoğunluğunun yönetici niteliğindeki konsey üyeleri tarafından sunulduğu da dikkatlerden kaçmamalıdır.⁶⁹

Venedik'te bu dönemde siyasi erk kuramsal olarak yurttaşlarda bulunurken, pratikte *Doçe* yani yönetici tarafından kullanılır. Ayrıca burada, *concio*⁷⁰ veya *parlamento* sözcükleri ile tarif edilen birtakım meclislerin var olduğunu söylenir.⁷¹

Ascheri ise Orta Çağ İtalyası'nda hukukun gelişimi bağlamında yaptığı araştırmada, ruhani veya seküler iktidarın sınırları konusunda daha sonrasında Orta Çağ anayasacılığı olarak adlandırılacak çok canlı tartışmalar yürütüldüğünü belirtir.⁷² Yazara göre, bu sorulara bulunan çözüm ise yine sonraki

⁵⁵ Richardson, "Parliament", 170.

⁵⁶ Marongiu, *Medieval*, 104-105.

⁵⁷ Sayles, *King's*, 33.

⁵⁸ M. V. Clarke, *The Medieval City State: An Essay on Tyranny and Federation in the Later Middle Ages*, (New York: Routledge, 2016), 46.

⁵⁹ Richardson, "Parliament", 137-138; Marongiu, *Medieval*, 48.

⁶⁰ Daniel Waley & Trevor Dean, *The Italian City-Republics*, (New York: Routledge, New York, 2010), 68.

⁶¹ Marongiu, *Medieval*, 118.

⁶² Philip Jones, *The Italian City-State: From Commune to Signoria*, (New York: Clarendon Press, 1997), 407.

⁶³ Waley & Dean, *Italian*, 35.

⁶⁴ Waley & Dean, *Italian*, 35.

⁶⁵ Waley & Dean, *Italian*, 35-36.

⁶⁶ Waley & Dean, *Italian*, 36.

⁶⁷ Waley & Dean, *Italian*, 36.

⁶⁸ Waley & Dean, *Italian*, 36.

⁶⁹ Susan Reynolds, "Government and Community", *The New Cambridge Medieval History Volume IV c. 1024-c.1198 Part I*, ed. David Luscombe & Jonathan Riley-Smith, (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 99.

⁷⁰ Büyük ihtimalle, Latince toplanmak anlamına gelen *contio* sözcüğünden türemiştir. Bkz. de Vaan, *Etymological*, 132.

⁷¹ Clarke, *City State*, 54. İtalyan şehir devletlerinde meclisler için bu sözcüklerin dışında *commune colloquium* ve *credentia*'nın da kullanıldığına dair bkz. Jones, *Commune*, 406.

⁷² Mario Ascheri, *The Laws of Late Medieval Italy (1000-1500)*, (Leiden: Brill, 2013), 273.

tarihlerde değerini fazlasıyla kanıtlayacak parlamenter sistemdir.⁷³ Bu çözüm, Roma hukukunda vasiliğe ilişkin bir hukuki ilkenin kamu hukuku alanına uyarlanmasıdır: *Quod omnes tangit ab omnibus adprobari debet*, yani herkesi ilgilendiren şey, herkes tarafından onaylanmalıdır. “Toplumun tamamını ilgilendiren meseleler bir şekilde toplumun tamamınca veya bunların temsilcileri tarafından onaylanmalıdır” şeklinde dile getirilen bu formül, elbette ki nüfusun tamamının kastedildiği şekilde yorumlanmamış; soylular, ruhban ve imtiyazlıları ihtiva etmiştir.⁷⁴ İtalyan şehir devletlerinde yer alan bu meclislerin nominal olarak iktidarın sahibi olduğu ve yasama, görevlilerin atanması, bazı yargısal meseleler, savaş, barış gibi birçok alanda yetkili olduğu ifade edilir.⁷⁵

Ascheri, bu meclislerin birçok ülkede farklı biçimlerde anıldığını, İspanya’da *cortes*, İngiltere’de *parliament* olarak adlandırıldığını ekler. Ancak bu düşünce biçiminin Papalık dünyasında ve İtalyan şehir devletlerinin bir kısmında (buralarda şehir konseyleri varlığını devam ettirir) karşılık bulmadığını ve Roma’dan gelen mutlakiyetçiliğin başat rol oynadığını, Friuli, Sicilya ve Sardinya gibi bazı yerlerde ise parlamentoların kök saldıgını iddia eder.⁷⁶ Sicilya’da 1296 yılında tahta geçen Frederick’in parlamentonun gücünü ve yetkilerini kabul ettiği bazı belgeleri imzaladığı belirtilir. Bu belgelerde, her sene Azizler Gününde *generale curiam*’ın toplanacağı hükmü yer alır.⁷⁷

İtalya’da da siyasi kararlar alan meclislerin var olduğu, bunun bazı şehir devletlerinde farklı isimlerle anıldığı görülür. Latince *generale curiam* veya İtalyanca *arengo* veya *concio* sözcükleri bunlara örnektir. İtalya’daki siyasi yapının kendine özgü yapısı ve Roma hukukunun varlığını bir şekilde devam ettiren etkisi, İtalyan parlamentolarının başlarda nominal de olsa siyasi iktidar sahibi kurumlar olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Bu kurumların üyelik bileşimi ve siyasi kararlar almada oynadıkları roller şüphesiz zaman içinde değişime uğramıştır; ancak parlamento veya parlamenta olarak adlandırılmaya başlamaları ile bir nevi düzenlilik ve kurumsallık elde etmeleri eş zamanlı bir süreç içinde gerçekleşmiştir.

IV. Benzer Kurum, Farklı Sözcükler: Almanya Örneği

Avrupa’nın diğer ülkelerinde de benzer kurumlara farklı isimlerle rastlanılır. Örneğin, Alman coğrafyasına bakıldığında, henüz 8. yüzyılda Saksonların seçimle göreve gelen ve her yıl toplanıp yasama, yargı ve dış ilişkiler gibi mevzularda bağlayıcı kararlar alan oldukça geniş yetkilere sahip bir tür temsilciler meclisine sahip olduğu öne sürülmüştür.⁷⁸ *Gau* denilen yerel bölgelerin her birinden Sakson toplumunun üç tabakasına tekabül eden soylular, özgür adamlar ve yarı özgürlerden 12’şer temsilci seçilir ve bunlara her bölgenin şefi de katılarak Marklo denilen yerde her yıl toplanır.⁷⁹ Bu kişilerin nasıl seçildiğine dair detaylı bilgi yoktur ancak verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere söz konusu geniş yetkileri kullanabilmenin sebebinin Saksonların o dönemde şeflik toplumu olmasıdır. *Gau* denilen yerel bölgelerin sayısı tam olarak bilinemediği ve toplantılara katılım konusunda daha fazla bilgi edinilemediği için Bass söz konusu meclislerin 1000 ile 1800 kişilik toplantılar olduğu tahmininde bulunur.⁸⁰ Bu iddiaya dayanak olarak gösterilen 9. yüzyıl tarihli belgede söz konusu toplantı için Latince *generale consilium* ifadesi kullanılmıştır⁸¹; dolayısıyla Saksonların bu meclisler için kullandığı sözcüğün ne olduğu anlaşılamamaktadır. Clarke ise Kutsal Roma Cermen İmparatoru I. Friedrich Barbarossa’nın 1154 yılında Roncaglia’da topladığı birtakım meclisler için bir tarihçinin *parlamentum* ifadesini kullandığını söyler.⁸²

Clarke, 12. yüzyılın sonlarına doğru Aslan Heinrich tarafından Lübeck ve Brunswick şehirlerinde *stadtrat* denilen meclislerin kurulduğunu, buraya katılan kişilere *ratmänner* denildiğini ve bu tarihten önce bu kurumlara Almanya’da rastlanılmadığını belirtir.⁸³ Bu zamanlara ait bir Lübeck nizamnamesinde, *stadtrat* üyeliği için gereken nitelikler, özgür olmak, doğum itibarıyla Alman olmak ve doğrudan şehrin refahı ile ilgilenmek olarak belirtilirken servetini herhangi bir sınai faaliyet ile elde eden zanaatkarlar veya lonca üyelerinin üye olması yasaklanmıştır. Şehrin asıl zenginliği ticarete dayandığı için *stadtrat* üyeleri tüccarlar ve halihazırda zenginliğe sahip soylu kişiler ile sınırlı tutulmuştur.⁸⁴ Soylulardan müteşekkil bu kurum, birçok ayaklanma ve itiraza rağmen uzunca bir süre

⁷³ Ascheri, *Italy*, 274.

⁷⁴ Ascheri, *Italy*, 275.

⁷⁵ Jones, *Commune*, 406.

⁷⁶ Ascheri, *Italy*, 276.

⁷⁷ Flavio Silvestrini, “The Early Stages of A Parliamentary Monarchy in Aragonese Sicily: Curia Generalis and Rex Trinacriae During The Reign of Frederick III (1296–1321)”, *Parliaments, Estates and Representations*, 34/2 (October 2014), 135–136.

⁷⁸ Allen M. Bass, “Early Germanic Experience and the Origins of Representation”, *Parliaments, Estates and Representations*, 15/1 (November 1995), 2.

⁷⁹ Bass, “Early”, 3–4.

⁸⁰ Bass, “Early”, 6–7.

⁸¹ Bass, “Early”, 2.

⁸² Marongiu, *Medieval*, 27.

⁸³ Clarke, *City State*, 52.

⁸⁴ Clarke, *City State*, 52.

şehri kontrol etmeye devam etmiştir.⁸⁵

Almanya'da, Reichstag için parlamento teriminin kullanımı 13. yüzyılın sonlarına doğru yani birçok ülkede parlamentoların gelişip kendine has özelliklerini kazandığı ve birtakım farklılıklara sahip olduğu bir zamanda görülür.⁸⁶ Ancak farklılıkların yanı sıra bu parlamentoların bazen ufak detaylarda dahi birbirine çok benzeyen yönlerinin olduğunu da not etmek gerekir. Britanya adasında komşu olan İngiltere ve İskoçya'daki parlamentolar için 40 günlük çağrı süresinin aynı olması şaşırtıcı gelmese de bu sürenin Almanya'da da aynı olması hatta çağrı celplerinin neredeyse aynı şablonda yazılması oldukça dikkat çekicidir.⁸⁷

Sonuç

Orta Çağ Avrupası'nda özellikle 12. yüzyıldan itibaren farklı isimlerle anılsalar da birtakım meclislerin kurumsallaşmaya ve düzenlilik kazanmaya başladığı görülür. Bu kurumlar, siyasi kararlar alma, uyuşmazlık çözme gibi birçok nitelik ile tanımlanabilir. Şüphesiz her coğrafyanın kendine özgü bir gelişim çizgisi vardır, ancak bu meclislerin sözcüğün kökeninde yer alan "konuşmanın yapıldığı yer" anlamı ortak bir özün var olduğunu gösterir.

Temsiliyet ve işlev bakımından yapılacak bir karşılaştırma bu meclisleri anlamak bakımından kullanışlı olabilir. Özellikle İngiltere örneğinde parlamentonun temsil niteliğinin ön planda olduğu görülmektedir. Soyluların ve din adamlarının katıldığı bu toplantılar zaman içinde konu gerektirdiği ölçüde şehir ve kasaba temsilcilerinin de katılımına açılmıştır. Oxford Hükümleri ve Magna Carta gibi belgelerin de gösterdiği üzere söz konusu katılım üyeler açısından bir nevi hakka dönüşmüş ve parlamentolar siyasi iktidarı, yani kralın iktidarını sınırlayan bir kuruma dönüşmüştür. 13. yüzyıl parlamentolarında avamın yani halkın temsilcilerinin katılımına dair bir bilgi elde etmek çok mümkün olmasa da Richardson ihtiyaç duyulduğunda ve bazı özel durumlarda bu kişilerin çağrılmış olabileceğini söyler.⁸⁸

13. yüzyılda İngiltere'de toplanan parlamentoların kralı dizginlemek için tasarlandığı ve bu parlamentoların İrlanda tarafından iktisap edildiği, İskoçya'dakileri de etkilediği görülür.⁸⁹ Almanya'daki parlamentoların bu gelişmelerden etkilenmesi hususu tam olarak ortaya konulamasa da birtakım önemli benzerlikler taşıdığı söylenebilir. İtalya'daki parlamentoların kuzeydeki ve batıdaki örneklerden etkilendiği söylenemese de parlamento sözcüğünün dışarıdan alınması olasılık dahilindedir.⁹⁰

Fransa ve İtalya'ya bakıldığında ise temsiliyet ilkesinin parlamentolar açısından belirleyici olmadığı görülür. Pollard, sözcüğün İngiltere, Fransa ve İtalya'daki ilk kullanımlarını dikkate alarak modern anlamının o zamanlar için yerleşik olmadığını ve temsiliyet anlamının ima edilmediğini zira Fransız *parlement*'inin veya İtalyan *parlamento*'sunun temsiliyet niteliğinin hiç olmadığını belirtir.⁹¹ Bu kurumların sözü edilen bağlamda ayrı işlevlere sahip olması, İngiltere'de bir nevi anayasal monarşi olarak tarif edilebilecek iktidar yapısı ile Fransa'daki krallığın mutlakiyetçilik özelliğinin ön planda olması ile birlikte değerlendirildiğinde daha anlaşılır hale gelir.

İşlev bağlamında yapılacak bir karşılaştırmada ise İngiltere örneğinin kendine özgü karakterinin belirgin olduğu ve içeriği oldukça zengin bir siyasi karar alma işlevinin var olduğu söylenebilir. Fransa *parlement*'inin bir nevi idari uyuşmazlık çözme veyahut yargısal niteliğinin göze çarptığı, İtalya şehir devletlerinde ise alınacak siyasi kararlara meşruiyet kazandırmak için parlamentoların kullanıldığı görülür.

Bazı Avrupa ülkelerinde 1200'lü yıllarda merkezi meclislerin kabaca benzeri bir yol izleyerek dönüşüme uğradığı bilinmektedir; Maddicott'a göre bir yazar, bu dönüşüm için meclislerden ön-parlamentolara (*proto-parliamentary*) doğru ifadesini kullanırken, başka bir yazar da kutlama amaçlı oydaşımın yerini siyasileşmiş müzakerelerin aldığı şeklinde yorumlar.⁹² Bu dönüşüm, derebeylerinin krala tavsiye verme yükümlülüğünün bir hak niteliğini alması ve bunun yanına başka hakların da eklenerek yazılı sözleşmeler haline gelmesi⁹³ biçiminde kendini gösterir. Aynı zamanda, söz konusu meclislere katılan kişilerin toplumsal tabanının da genişlediği ve üst dereceli soyluların yanı sıra

⁸⁵ Clarke, *City State*, 53.

⁸⁶ Richardson, "Parliament", 162.

⁸⁷ Richardson, "Parliament", 165.

⁸⁸ Richardson, "Parliament", 169.

⁸⁹ Richardson, "Parliament", 170.

⁹⁰ Richardson, "Parliament", 170.

⁹¹ Pollard, *Evolution*, 33-34.

⁹² Maddicott, *Origin*, 377.

⁹³ Yalnızca İngiltere'deki Magna Carta (1215) değil, Katalonya'da I. Pedro'nun Şart'ı (1205), Almanya'da II. Friedrich'in *Privilegium in Favorem Principum Ecclesiasticum*'u (1220) ve Macaristan'da II. Andras'ın *Altın Boğa*'sı (1222) de bunlara örnektir. Bkz. Maddicott, *Origin*, 378.

daha alt dereceli kişilerin de bu toplantılara katılmaya başladığı görülür.⁹⁴ Maddicott'a göre, 13. yüzyıl boyunca bu yeni meclisler için parlamento sözcüğü her yerde kullanılmaya başlar ve kendisiyle birlikte tartışma ve müzakere anlamlarını taşır.⁹⁵

O halde, kraliyet divanı ile parlamento şeklindeki meclisler arasında bir farklılık olduğu, birincisinin daha ziyade kralın danışmanlarından ve üst düzey yöneticilerden oluşan bir kurum iken ikincisinin yargılama yetkisi de dahil olmak üzere başka amaçlarla toplanan ve daha geniş katılımlı toplanmalar olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır.

Maddicott da parlamentonun konseylerin, *magnum concilium*'un, kralın divanının veya benzer geleneksel kurumların yerine geçmediğini, ancak zaman içinde bunların tamamıyla birleştiğini belirtir.⁹⁶ O halde, ilk başlarda farklı amaçlarla toplanan meclisler ile birlikte var olan bu toplantılar kendi farklarını ortaya koymak açısından yeni bir adlandırmaya ihtiyaç duymuştur ve parlamento sözcüğü her ülkede bazen aynı zaman içinde dahi kafa karışıklığına yol açacak biçimde farklı anlamlarda kullanılabilmektedir. Ancak zaman içinde bir nevi kurumsal gelişim süreci izleyerek diğer toplanma türlerini de içine alacak bir düzenlilik ve kurumsallık kazanımı ile birlikte sözcüğün anlamı yerleşmiştir.

Batı Avrupa'da 13. yüzyılda toplanan parlamentolar arasındaki yukarıda gösterilen benzerlikler uzun bir süre varlığını devam ettiremeyecek ve savaş gibi birtakım gelişmeler neticesinde söz konusu bağlar kopacak ve birçok ülkedeki parlamentolar kendi gelişim çizgilerini izleyecektir.⁹⁷ Ancak, sözcüğün anlamında yer alan müzakere etme, tartışma, konuşma gibi işlevlerin kurumun oluşumu ve gelişimi bağlamında oynadığı rol ile birçok farklı ülkedeki benzerlikler oldukça dikkat çekicidir.

Makale Bilgi Formu

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zekâ Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Kaynakça

- Arsal, Sadri Maksudi. "İngiliz Amme Hukukunun İnkişafı Safhaları". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 6/1 (1940), 3-22.
- Ascheri, Mario. *The Laws of Late Medieval Italy (1000-1500)*. Leiden: Brill, 2013.
- Bass, Allen M. "Early Germanic Experience and the Origins of Representation". *Parliaments, Estates and Representations* 15/1 (Kasım 1995), 1-11. <https://doi.org/10.1080/02606755.1995.9626965>
- Borden, Arthur R., Jr. *A Comprehensive Old English Dictionary*. Lanham: University Press of America, 1982.
- Brown, Keith M. "The Second Estate: Parliament and the Nobility". *The History of the Scottish Parliament*. C. 3: Parliament in Context 1235-1707. ed. Keith M. Brown – Alan R. MacDonald. 67-94. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010.
- Clarke, M. V. *The Medieval City State: An Essay on Tyranny and Federation in the Later Middle Ages*. New York: Routledge, 2016.
- Clementi, D. R. "A Twelfth-Century Account of the Parliaments of the Norman Kingdom of Sicily in the *Liber de Regno Sicilie*, 1154-1169". *Parliaments, Estates and Representations* 19/1 (Nisan 1999), 23-55. <https://doi.org/10.1080/02606755.1999.9522070>
- Croft, Pauline. "Sir John Doddridge, King James I, and the Antiquity of Parliament". *Parliaments, Estates and Representations* 12/2 (Aralık 1992), 95-107. <https://doi.org/10.1080/02606755.1992.9525817>
- de Vaan, Michiel. *Etymological Dictionary of Latin and the Other Italic Languages*. Leiden: Brill, 2008.

⁹⁴ Yazar, bunun temsil bakımından çok önemli bir değişikliğe yol açtığını, önceden feodal derebeylerinin krallığın tamamını temsil ettiği kabul edilirken sonraları yerel adamların görünüşte de olsa bir nevi doğrudan temsiliyet kazandığını iddia eder. Bkz. Maddicott, *Origin*, 378.

⁹⁵ Maddicott, *Origin*, 378.

⁹⁶ Giancarlo, *Medieval*, 2.

⁹⁷ Richardson, "Parliament", 171.

- Dinçkol, Bihterin. "İngiltere'de Parlamenter Monarşinin Erken Dönemi". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 27/2 (Aralık 2021), 877-897. <https://doi.org/10.33433/maruhad.1012575>
- Giancarlo, Matthew. *Parliament and Literature in Late Medieval England*. New York: Cambridge University Press, 2007.
- Godfrey, A. Mark. "Parliament and the Law". *The History of the Scottish Parliament*. C. 3: Parliament in Context 1235-1707. ed. Keith M. Brown – Alan R. MacDonald. 157-185. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010.
- Harriss, G. L. "The Formation of Parliament 1272-1377". *The English Parliament in the Middle Ages*. ed. R. G. Davies – J. H. Denton. 29-60. Manchester: Manchester University Press, 1981.
- Hoppenbrouwers, Peter. "Assemblies of Estates and Parliamentarism in Late Medieval Europe". *Political Representation: Communities, Ideas and Institutions in Europe (c. 1200-c. 1690)*. ed. Mario Damen – Jelle Haemers – Alastair J. Mann. 19-53. Leiden: Brill, 2018.
- Jones, Philip. *The Italian City-State: From Commune to Signoria*. New York: Clarendon Press, 1997.
- Lord, Robert Howard. "The Parliaments of the Middle Ages and the Early Modern Period". *The Catholic Historical Review* 16/2 (Temmuz 1930), 125-144.
- MacIntosh, Gillian H. – Tanner, Roland J. "Balancing Acts: The Crown and Parliament". *The History of the Scottish Parliament*. C. 3: Parliament in Context 1235-1707. ed. Keith M. Brown – Alan R. MacDonald. 1-30. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010.
- Maddicott, J. R. *The Origins of the English Parliament 924-1327*. New York: Oxford University Press, 2010.
- Marongiu, Antonio. *Medieval Parliaments: A Comparative Study*. London: Eyre & Spottiswoode, 1968.
- Parry, Clive. *İngiliz Hukuk Sistemi*. çev. Vakur Versan. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1945.
- Pollard, Albert Frederick. *The Evolution of Parliament*. London: Longmans, Green and Co. Ltd., 1926.
- Powicke, Frederick Maurice. *King Henry III and the Lord Edward: The Community of the Realm in the Thirteenth Century*. London: Oxford University Press, 1966.
- Reynolds, Susan. "Government and Community". *The New Cambridge Medieval History*. C. IV/1: c. 1024-c. 1198. ed. David Luscombe – Jonathan Riley-Smith. 86-112. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Richardson, H. G. "The Origins of Parliament". *Transactions of the Royal Historical Society* 11 (Aralık 1928), 137-183. <https://doi.org/10.2307/3678542>
- Sayles, George O. *The King's Parliament of England*. New York: W. W. Norton & Company, 1974.
- Shennan, J. H. *The Parlement of Paris*. New York: Cornell University Press, 1968.
- Silvestrini, Flavio. "The Early Stages of a Parliamentary Monarchy in Aragonese Sicily: *Curia Generalis* and *Rex Trinacriae* During the Reign of Frederick III (1296-1321)". *Parliaments, Estates and Representations* 34/2 (Ekim 2014), 133-150. <https://doi.org/10.1080/02606755.2014.952134>
- Taylor, Alice. *The Shape of the State in Medieval Scotland 1124-1290*. New York: Oxford University Press, 2016.
- Thompson, Faith. *A Short History of Parliament 1295-1642*. St. Paul: University of Minnesota Press, 1953.
- Waley, Daniel – Dean, Trevor. *The Italian City-Republics*. New York: Routledge, 2010.